

SISARUS VANKILASSA

Janita Maijanen

Opinnäytetyö
Toukokuu 2015
Sosiaalialan koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

MAIJANEN, JANITA:
Sisarus vankilassa

Opinnäytetyö 38 sivua, joista liitteitä 2 sivua
Toukokuu 2015

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia vankeustuomion vaikutusta vangin sisarukseen. Tarkoituksena oli myös selvittää, tarvitsevatko vankien sisarukset erityisesti heille kohdennettua tukea. Vankien omaisille suunnatut tukimuodot on tarkoitettu lähinnä vanhemmille, lapsille ja puolisoille. Tämän työn tavoitteena olikin saada vankien sisaruksien ääni kuuluviin, ja selvittää onko sisaruksen vankeustuomiolla sellaista merkittävää vaikutusta, että tuelle on tarvetta. Opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus, ja se toteutettiin käyttämällä kyselylomaketta. Kyselylomakkeessa oli pelkästään avoimia kysymyksiä. Opinnäytetyö toteutettiin Kriminaalihuollon tukisäätiön kanssa yhteistyössä siten, että säätiön Portti vapauteen -sivustolla oli linkki opinnäytetyön kyselylomakkeeseen.

Tutkimuksesta oli nähtävissä, että sisaruksen vankeustuomiolla on vaikutusta sisarukseen, joka ei ole vankilassa. Kyselyyn vastasi vain muutama sisarus, mutta heidän vastauksensa olivat arvokkaita. Vastausten vähäisyydestä huolimatta kyselylomakkeen saatekirje Portti vapauteen -sivustolla luettiin helmikuun aikana yli 500 kertaa. Vastaajat kokivat, että sisaruksen vankeustuomiosta aiheutuu stressiä ja pahimmillaan tuomio muuttaa koko perhedynamiikan. Osalla vastaajista vanhempien suhtautuminen kaikkia lapsiaan kohtaan oli muuttunut. Sisarukset kokivat turhautumista. Tukea sisaruksille ei ollut tarjottu, mutta osa vastaajista toivoi, että tukea tarjottaisiin ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Vankien sisaruksille oman vertaistukiryhmän saaminen voisi olla ratkaiseva apu. Vertaistukiryhmien määrä on Suomessa viime vuosina ollut kasvussa, ja ryhmiä on jo monille omaisille. Oli yllättävää, että vain muutama sisarus vastasi kyselyyn. Myös sisarusten suora tavoittaminen osoittautui haastavaksi. Tämä voi olla merkki siitä, että sisarukset eivät koe tarvetta tuelle. Toisaalta voi olla niin, että sisarukset eivät halunneet vastata kyselyyn, koska he eivät koe voivansa vaikuttaa tuen saantiin. Sisarusten omaa vertaistukiryhmää on syytä kokeilla, sillä vertaistukiryhmistä on ollut hyötyä muille omaisille. Sisarussuhde on elämän erityisimpiä ihmissuhteita. Opinnäytetyön tulokset ovat suuntaa antavia.

Asiasanat: sisarus, vankeus, vankien omaiset

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

MAIJANEN, JANITA:
When the Sibling Is in Prison

Bachelor's thesis 38 pages, appendices 2 pages
May 2015

The purpose of this thesis was to study how prisoners' siblings experience their siblings' prison sentence and if the siblings' prison sentence has an influence on the non-offending siblings. The aim of this study was also to find out if the prisoners' siblings need special support, for example peer group just for siblings. The idea was born when it was discovered that the relatives who receive support are parents, children and spouses.

The thesis was executed in cooperation with Kriminaalihuollon tukisäätiö. The data were collected through questionnaire which was on the foundation's web site called Portti vapauteen. On questionnaire there were only open questions so the respondents could answer in their own words. Only a few people responded to the questionnaire but their answers were important. The cover letter of the questionnaire was opened over 500 times so there was some interest.

The results showed that a sibling's prison sentence has effect on a sibling who is not in prison. The respondents felt that their sibling's prison sentence causes them stress and it can change the dynamics in the whole family. Siblings felt frustrated. The respondents informed that they had not received support from authorities but they hoped that support would be offered and as early as possible.

Crucial help for inmate's siblings could be their own peer group. It was surprising that so few people answered the questionnaire but peer groups have been helpful to other family members. Sisterhood or brotherhood is a specific relationship in life so peer group should be tested.

Key words: sibling, imprisonment, prisoner's relatives

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	KÄSITTEET JA OPINNÄYTETYÖN VIITEKEHYS	7
2.1	Sisaruus	7
2.2	Sisaruus erityistilanteissa	8
2.3	Vankila ja vankeusrangaistus.....	10
2.4	Vankien omaiset	11
2.5	Yhteenveto	13
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
3.1	Tutkimustehtävä- ja kysymykset	15
3.2	Tutkimusote ja analyysimenetelmä	15
3.3	Tutkimusmenetelmä ja Kriminaalihuollon tukisäätiö.....	17
3.4	Aineiston hankinnan vaiheet.....	19
4	TULOKSET	21
4.1	Sisaruksen vankeustuomion vaikutus vangin sisaruksen elämään	21
4.2	Sisaruksien tuen tarve	22
4.3	Kirjallisuuskatsaus	22
5	POHDINTA.....	27
5.1	Eettisyys ja luotettavuus	27
5.2	Johtopäätökset.....	29
	LÄHTEET.....	34
	LIITTEET	37
	Liite 1. Kyselylomake	37
	Liite 2. Saatekirje	38

1 JOHDANTO

Vuoden 2014 lopulla Suomessa oli yhteensä 2851 vankia. Suomen vankiluku kääntyi kasvuun 2000-luvun alussa, ja vuonna 2006 vankien määrä kääntyi taas laskuun. Suomen vankiluku on tälläkin hetkellä Euroopan pienimpiä. (Rikosseuraamuslaitos 2015.) Suomen vankiloiden vangeilla on lukuisia omaisia. He ovat vanhempia, lapsia, puolisoita ja sisaruksia. Suomessa on tutkittu jonkin verran vankeustuomion vaikutusta vankiin itseensä sekä sen vaikutusta vangin läheisiin. Kriminaalihuollon tukisäätiön internetsivuilla on 25 erilaista raporttia vangeista ja heidän läheisistään, muun muassa vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan arviointi ja vankilasta vapautuvien velkatilanteesta tehty tutkimus (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2015b). Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden Theseus.fi -sivustolta fraasilla ”vankien omaiset” löytyi 25 osumaa (Theseus 2015). Yksikään näistä raporteista tai opinnäytetöistä ei kuitenkaan käsittele vankien sisarusia. Vankeuden vaikutuksia on tutkittu muun muassa isänä vankilassa -näkökulmasta ja vangin lapsen sekä puolison näkökulmasta (Theseus 2015). Vankien sisarusia on tutkittu aiemmin lähinnä Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa.

Sisarussuhde on ainutlaatuinen ihmissuhde, eikä sitä voi verrata mihinkään toiseen suhteeseen. Yhteistä menneisyyttä ei voi pyyhkiä pois eikä sisaruutta voi sanoa irti (Kaulio & Svennevig 2006, 8). Sisarussuhteen erityisyys tekee siitä mielenkiintoisen, ja sisaruutta on tutkittu paljon. Sisarusasema, ja se, ovatko sisarukset siskoja vai veljiä keskenään, vaikuttavat sisarussuhteen laatuun. Ikäero on myös merkittävä tekijä. Erityislasten sisarusia on tutkittu Suomessa jonkin verran, mutta aikuisista sisaruksista löytyy hyvin vähän tutkimuksia. Sisaruus on myös aikuisuudessa merkittävä suhde, ja aikuinen sisarusuhde on myös erilainen verrattuna lapsuuden sisaruuteen.

Olen tehnyt toisena opiskeluvuoteni lukuvuonna 2013–2014 neljän opintopisteen suuruiselle Tutkimuksellinen seminaarityö -opintojaksolle tutkimuksellisen työn siitä, miten huumeidenkäyttäjien sisarukset ovat kokeneet heidän sisaruksensa huumeiden käytön. Opintojakso oli harjoitusta opinnäytetyön tekemiseen. Tein tutkimuksen lukemalla A-klinikkasäätiön Päihdelinkki -internetsivustolla sijaitsevaa Irti Huumeista ry:n ylläpitämää Vilpolaa, joka on julkinen sekä valvottu keskustelupalsta huumeidenkäyttäjille ja heidän läheisilleen. Olen itse ollut Irti Huumeista ry:n vapaaehtoistyöntekijänä pari vuotta, joten lähetin valmiin tutkimukseni silloiselle tiedottajallemme. Tutkimukse-

ni innoittamana yhdistyksen Irti-lehteen tehtiin haastattelu huumeidenkäyttäjän sisaruksesta. Tämän artikkelin myötä taas sisarusten puhelut Irti Huumeista ry:n päivystävään puhelimeen hieman lisääntyivät. Tässä tapauksessa siskojen ja veljien kirjoitukset Vilpolassa sekä sisarusten lisääntynyt avun hakeminen osoittivat, että sisaruksille kohdennettu tuki olisi tarpeen esimerkiksi sisarusten oman vertaistukiryhmän muodossa. Huh-
tikuussa 2015 yhdistyksen kevätkokouksessa sain tietooni, että syksystä 2014 Irti Huumeista ry:llä on toiminut Facebookissa huumeidenkäyttäjien sisaruksille tarkoitettu ryhmä, jossa on tällä hetkellä noin 50 osallistujaa.

Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää, millaista vaikutusta sisaruksen vankeustuomiola on vangin sisaruksen elämään. Tavoitteena on myös selvittää, kokevatko sisarukset tarvitsevansa erityisesti heille kohdennettua tukea. Usein läheistyössä huomioidaan lapset, vanhemmat sekä puoliset, mutta sisaruksille ei ole esimerkiksi omia vertaistukiryhmiä samassa mittakaavassa kuin muille läheisille. Alaikäisille erityislasten sisaruksille on joitakin tukitoimia ja ryhmiä, mutta mielenterveys- ja päihdetyön sekä kriminaalihuollon kentällä erityisesti aikuisille sisaruksille tarjottavaa tukea ei näytä löytyvän. Olen havainnut tutkimuksellisen aukon, jota lähdän selvittämään. Sisaruksille kohdennetun tuen puuttuminen on kiinnostava ilmiö, ja syitä siihen voi löytyä monenlaisia. Lähdän ensin tässä opinnäytetyössä tarkastelemaan sisaruussuhdetta ylipäätään, miten eri elämänvaiheet vaikuttavat sisaruuteen ja mikä sisaruudessa on merkittävää yleisesti ottaen. Selvitän myös, millaista on olla sisarus, kun omalla siskolla tai veljellä on jokin erityistilanne. Seuraavana selvitän, mitä on vankeusrangaistus Suomessa ja miten vankien omaisia tuetaan. Lopuksi tulosten perusteella pohdin, onko vankien sisaruksilla tarvetta erityiseen tukeen ja onko sisaruksen vankilaan joutuminen merkittävää ei-vankilassa olevalle sisarukselle.

2 KÄSITTEET JA OPINNÄYTETYÖN VIITEKEHYS

2.1 Sisaruus

Mannila, Palonen ja Åstedt-Kurki (2014, 5) toteavat, että sisaruudella tarkoitetaan yleensä samassa perheessä olevien lasten välistä suhdetta. Sisarukset voivat myös olla esimerkiksi adoptiosisaruksia tai sellaisia biologisia sisaruksia, jotka ovat kasvaneet eri vanhempien luona. Sisaruksilla on merkittävä vaikutus siihen, millaisia meistä lopulta tulee (Perttula 2010, 73). Kun kasvaa jonkun ihmisen kanssa, ollaan usein niin tiiviissä vuorovaikutuksessa, että sillä toisella ihmisellä on väistämättä vaikutusta siihen, millaiseksi yksilö kasvaa. Sisarussuhde voi olla läheinen, vaikka suhde ei olisi biologinen tai vaikka biologinen sisarus asuisi esimerkiksi toisen vanhemman luona. Sisarusten välinen side on usein elämän pitkäkestoisin suhde (Mannila, Palonen & Åstedt-Kurki 2014, 4).

Sisarusasemat jaetaan usein esikoiseen, keskimmaiseen ja kuopukseen. Jos sisarusten ikäero on kolmesta neljään vuoteen, aseman mukainen käyttäytyminen on selkeintä. (Perttula 2010, 73, 74.) Yksi esikoiselle tyypillinen piirre on taitamattomuus delegoida työtehtäviä, vaikka taakka olisi kuinka suuri (Blair 2012, 33, 34). Tämä voi tulla perheessä ilmi erityistilanteissa. Kun yhdelle lapselle tulee ongelmia tai lapsi sairastuu, ja vanhemmat keskittyvät tämän lapsen tukemiseen, esikoinen saattaa ottaa koko perheen asiat kantaakseen. Tilanteissa, joissa vanhemmilla on ongelmia, esikoinen voi myös alkaa ottaa vastuunkantajan roolia. Esikoinen on saattanut tottua hoitamaan nuorempia sisaruksiaan, eikä kerro tilanteesta kellekään, koska pitää sitä jollain tapaa luontevana ja normaalina. Blairin (2012, 51) mukaan keskimmäisiä lapsia kuvataan usein perheen hankaliksi tapauksiksi ja ylipäätään omalatauisiksi. Jos keskimäinen lapsi ei saa huomiota hyvällä, hän saattaa hakea sitä pahalla. Keskimäinen lapsi usein kasvaa ristiriitojen keskellä, sillä hänen täytyy tasapainoilla toisten välillä. Blair (2012, 54) toteaa, että keskimäiset lapset ovat niitä, jotka kehittävät sopuratkaisuja, sillä he ovat kasvaneet kahden sisaruksen välissä. Kuopuksista Blair (2012, 86) kirjoittaa, että he muun muassa kokeilevat rajojaan uhkarohkeammin kuin muut sisarukset. Vanhemmat saattavat asettaa kuopukselle löysemmät rajat kuin vanhemmille sisaruksille. Kuopukset saattavat saada olla lapsia pidempään kuin vanhemmat sisarukset.

Usein perhedynamiikka ja perheen sisäinen tunnelma ovat ulkopuolisille hankalia ymmärtää. Myös sisaruksilla voi olla keskenään erilainen käsitys lapsuusperheessä tapahtuneista asioista. Tällöin voi olla, etteivät sisarukset voi puhua edes toisilleen perheen vaikeista asioista. (Kaulio & Svennevig 2006, 57.) Tällaiset asiat vaikuttavat siihen, kuinka läheiseksi sisarussuhde muodostuu. Jos sisaruksilla ei ole kommunikointiyhteyttä, heidän välinsä tuskin ovat kovin läheiset. Sisarussuhteen etäisyys voi myös vaikuttaa sisarusten hyvinvointiin, eikä pelkästään se, jos sisaruksen ongelmat ovat mukana omassa arjessa. Jos sisaruksiin on nuoruusaikana huonot välit, myöhempi masennusriski saattaa kasvaa (Perttula 2010, 74). Jos sisaruksilla on jatkuvasti kireät välit, se saattaa olla yhteydessä oppimisvaikeuksiin sekä väkivaltaiseen käyttäytymiseen (Kaulio & Svennevig 2006, 148, 149). Etäiseksi jääneitä sisarussuhteita voi kuitenkin korvata muilla hyvillä ihmissuhteilla (Perttula 2010, 74). Ihminen voi kokea esimerkiksi jonkun ystävänsä kanssa, että heillä on sisarelliset tai veljelliset välit.

Sisarussuhteiden todellinen tila paljastuu vasta aikuisuudessa. Sisarussuhteet noudattavat u-käyrää: ne ovat aluksi läheisiä, jonka jälkeen ne etääntyvät ja sen jälkeen muuttuvat jälleen läheisiksi. (Perttula 2010, 73, 74.) Ihmiset elävät esimerkiksi nuorina aikuisina usein elämässään niin muuttuvia vaiheita, että kaikki ihmissuhteet hakevat paikkaansa. Myöhemmällä aikuisiällä elämäntilanteet ovat usein tasoittuneet, ja samalla ihmissuhteet asettuvat uuteen muotoonsa. Kaulio ja Svennevig (2006, 147) kirjoittavat, että erään tutkimuksen mukaan keski-ikäisistä 68 prosenttia kokee olevansa läheinen sisaruksensa kanssa, ja vanhuusikäisistä jopa 83 prosenttia.

2.2 Sisaruus erityistilanteissa

Erityislapsen sisaruudella voi olla myönteisiä vaikutuksia. Sisarus oppii vastuuta, kärsivällisyyttä, itsenäisyyttä ja oma-aloitteisuutta, kun perheessä on vammainen tai sairas lapsi. Sisarukset joutuvat käsittelemään nuorena sellaisia tunteita, joita muut lapset kohtaavat myöhemmin elämässään, joten kokemus voi auttaa ymmärtämään erilaisuutta aikuisena. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry, Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö & Väestöliiton perinnöllisyysklinikka 2002, 7.) Lapset sopeutuvat usein monenlaisiin tilanteisiin. Vanhemmalle lapselle pienemmän sisaruksen syntyminen voi olla joka tapauksessa kriisin paikka, oli sisarus erityislapsi tai ei. Jos

perheen vanhin lapsi on erityislapsi, nuoremmat lapset syntyvät jo valmiiseen tilanteeseen.

Hellsten (2014, 28) kirjoittaa erään lapsen sanoneen sisarensa vammauduttua: ”Äiti, pitäisikö minunkin jäädä auton alle, että huomaisit minun olevan olemassa?” Tällaiset ajatukset erityislapsen sisaruksilla eivät ole toivottavia, mutta hyvin mahdollisia. Sisarusten tukemisessa on erittäin tärkeää huomioida heidän ikä- ja kehitysvaiheensa sekä se, milloin ja millä tavalla suhde on muuttunut (Hellsten 2014, 28). Synnyntäisesti sydänvikaisten sisarusten tutkimuksessa tuli ilmi sellaisia arkea horjuttavia asioita kuten pelko, ikävä, kateus ja huoli sisaruksesta. Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että sisarukset jäävät vähemmälle huomiolle, kun vanhemmat keskittyvät erityislapseen. (Mannila, Palonen & Åstedt-Kurki 2014, 11.) Erityislapsen sisarus voi kokea huonomuuden tunnetta, sillä hän ei välttämättä ymmärrä, ettei erityislapsen suurempi huomiointi johdu hänen puutteistaan.

Sisarussuhteiden muodostuminen myönteisiksi tai kielteisiksi näyttää johtuvan paljolti siitä, kohtelevatko vanhemmat lapsiaan tasapuolisesti (Perttula 2010, 73). Kaulio ja Svennevig (2006, 75) toteavat, että jos yksi lapsista sairastuu pitkäaikaiseen sairauteen, vanhempien energia luonnollisesti menee tähän lapseen. Vaikka tämä on vanhemmilta luonnollinen reaktio, se voi muille lapsille olla tunne-elämää kuormittava kokemus. Terve sisarus saa vähemmän huomiota ja läheisyyttä, ja kaikki kyselevät sairaan lapsen kuulumisia (Kaulio & Svennevig 2006, 75). Lapsi saattaa tuntea itsensä arvottomaksi, ja tällaiset kokemukset voivat vaikuttaa pitkälle elämään. Kaulion ja Svennevigin (2006, 76) mukaan lapsi usein saattaa kätkeä surunsa ja ottaa ymmärtäjän roolin perheen ahdistuksen helpottamiseksi, ja tämä taas saattaa ajaa vanhemmat tietoisesti tai tiedostamatta asettamaan terveen sisaruksen liiaksikin tukijan rooliin. Blair (2012, 181) toteaa, että jos sairas lapsi kuolee, sisaruksen syyllisyydentunteet voivat juurtua syväälle, jos hän on esimerkiksi toivonut pääsevänsä sairaasta sisaruksesta eroon.

Kaulio ja Svennevig (2006, 11) kirjoittavat, että sisaruuden merkityksen tarkastelu on jäänyt lähinnä lapsen asemaan. Etsiessäni lähteitä tähän opinnäytetyöhön huomasin, että tutkimukset erityislapsen sisaruksista koskevat lähinnä lapsia. Aikuisia sisaruksia ei välttämättä huomioida perhetyössä, sillä perheen usein ajatellaan olevan muotoa vanhemmat ja alaikäiset lapset. Aikuisia sisaruksia ei myöskään ole välttämättä helppo tavoit-

taa. Hellsten (2014, 30) toteaa, että yhteiskunta ja järjestöt tarjoavat erityislasten sisaruksille sopeutumisvalmennuskursseja sekä leirejä.

Sisarussuhde on tuskin koskaan täysin mutkaton, kuten eivät ihmissuhteet yleensäkään. Sisarussuhde voi olla lämmin ja läheinen ja joillakin sisaruus voi olla sotatanner. Suurilla elämäntapahtumilla sekä sisaruksen erityisyydellä näyttäisi olevan merkitystä sisarussuhteen laatuun sekä siihen, millainen toisesta sisaruksesta kasvaa. Opinnäytetyössäni sisaruus on subjektiivinen kokemus, sillä kuka tahansa on voinut vastata tutkimukseeni.

2.3 Vankila ja vankeusrangaistus

”Rikosseuraamuslaitos on oikeusministeriön alaisuudessa toimiva vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoviranomainen. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on omalta osaltaan ehkäistä uusintarikollisuutta ja lisätä yhteiskunnan turvallisuutta.” (Rikosseuraamuslaitos 2013a.) Rikosseuraamuslaitoksen toiminta on lainmukaista, ja tuomitut saavat rangaistusaikanaan tukea elämänhallintaan liittyviin asioihin (Rikosseuraamuslaitos 2013a).

Rikosseuraamuslaitoksella on 26 vankilaa, ja tuomio suoritetaan joko suljetussa vankilassa, joita on 15, tai avovankilassa, joita on 11. Vankilat sijoittuvat kolmelle rikosseuraamusalueelle, jotka ovat Etelä-Suomen rikosseuraamusalue, Länsi-Suomen rikosseuraamusalue sekä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue. Mies- ja naisvangit sijoitetaan vankiloissa eri osastoille. Vanajan avovankilassa on perheosasto, jossa voi suorittaa tuomiotaan asuen oman pienen lapsen kanssa. Vangit saavat joka päivä ruuan ja vaatepuksen, paitsi avovankiloissa vangeilla on käytössä aina omat vaatteet. Vankilassa vankien täytyy tehdä työtä, osallistua koulutukseen tai johonkin muuhun toimintaan, ja näiden toimien tarkoituksena on vahvistaa vankien valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan. Vapaa-aikana vankien täytyy huolehtia tilojen siisteydestä ja ulkoiluun on mahdollisuus vähintään tunnin verran päivässä. (Rikosseuraamuslaitos 2013c.)

Vangilla on oikeus vastaanottaa vieraita tapaamisaikoina ja erityisesti syystä myös muulloin, ja normaalien tapaamisten lisäksi vangilla on oikeus myös valvomattomaan perhetapaamiseen. Perheenjäseneksi luetaan vanhemmat, sisarukset ja puoliso, jonka kanssa vanki on elänyt vakituksessa suhteessa jo ennen vankilaan tuloaan. (Rikosseu-

raamuslaitos 2012.) Suljettujen vankiloiden vangeilla on lupa olla puhelinyhteydessä ja kirjeenvaihdossa ulkopuolelle (Rikosseuraamuslaitos 2013c).

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta vastaa rikosseuraamuslaitos (Vankeuslaki 2011). Vankeusrangaistus voi olla tutkintavankeuden jatke tai tuomittu voi siirtyä siviilistä suorittamaan rangaistustaan noudettuna tai vapaaehtoisesti (VAO ry 2014, 11). Ehdoton vankeus on joko määräaikainen, joka on vähintään 14 päivää ja enintään 12 vuotta, tai elinkautinen. Täytäntöönpanossa rangaistusten yhteenlaskettu aika saa olla enintään 20 vuotta. Elinkautinen vankeusrangaistus on mahdollista tuomita vain harvoin, ja siitä voi vapautua aikaisintaan 12 vuoden vankeuden jälkeen. Elinkautisesta voi vapautua myös tasavallan presidentin armahduksella. (Rikosseuraamuslaitos 2013b.) Vankeuteen voi myös joutua, jos ei maksa päiväsakkorangaistusta, sillä se muunnetaan vankeusrangaistukseksi erillisessä oikeudenkäynnissä. Muuntorangaistus on vankeustuomiona vähintään 4 päivää ja enintään 60 päivää. (Rikosseuraamuslaitos 2014.)

Vankeuden tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan. Vankeusrangaistuksen aikana viranomaisten on huolehdittava, ettei kukaan puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Myös vankien ihmisarvoa tulee kunnioittaa. (Vankeuslaki 2005.)

Käsittelen tässä opinnäytetyössä ainoastaan ehdotonta vankeutta eli vankeusrangaistusta, jotta tutkimuksen vastauksilla olisi yhteinen tekijä. Tuomion pituudella tai sillä, onko sisarus avovankilassa vai suljetussa vankilassa, ei ole väliä. Jos sisaruksella on monta vankeustuomiota, pyydän normaaleja sisaruksia miettimään tuntemuksiaan ensimmäisen tuomion aikana.

2.4 Vankien omaiset

Vankiloiden läheis- ja perhetyötä tehdään viranomaisten lisäksi yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa. Keskeisimmät toimijat tässä yhteistyössä ovat Vankien Omaiset VAO ry, Kriminaalihuollon tukisäätiö ja KRIS ry. (Santanen 2013, 41.) Vankien Omaiset VAO ry on omaisten perustama vertaistukeen perustuva vapaaehtoisyhdistys. Se on perustettu vuonna 2005, ja toimintaan kuuluvat vertaistukiryhmät, tukihenkilötoiminta sekä virkistys- ja leiritoiminta. (VAO ry 2014, 1.) Tärkeitä yhteydenpidon muotoja ovat

tukipuhelin, sähköposti, jäsenkirjeet ja www-sivut. Valtakunnallisia kokoontumisia on yleensä viisi vuosittain, ja vertaistukiryhmät toimivat useilla paikkakunnilla. VAO ry haluaa ennen kaikkea edistää perhesuhteiden säilymistä vankeustuomion aikana. (VAO ry 2015a.)

Läheisen vankeustuomio voi vaikuttaa moneen elämän osa-alueeseen, esimerkiksi toimeentuloon, terveyteen ja sosiaalisiin suhteisiin. Rikosseuraamus koskettaa tuhansia läheisiä ja useissa tapauksissa läheiset ovat kriisituen tarpeessa. (VAO ry 2014, 3, 7.) Tuen tarjoamisen ensisijainen vastuu on oman kunnan viranomaistahoilla, joita ovat esimerkiksi aikuissosiaalityö, lastensuojelu ja työterveydenhuolto. Peruspalveluiden kautta pääsee erikoispalveluihin, ja myös esimerkiksi seurakunnat tarjoavat palveluja ja tukea läheisille. (VAO ry 2014, 47, 48.)

Santanen (2013, 38) kirjoittaa, että perhetyö sisältyy vankilan sosiaalityöhön ja se on laaja-alaista vangin tilanteesta lähtevää työtä. Vankilan perhetyön piirissä ovat lähinnä vangin puoliso, lapset ja vanhemmat. Jos vankilaan joutunut henkilö on nuori aikuinen, jolla ei ole omaa perhettä, hänen sisaruksensa saattavat olla mukana vankilan perhetyössä heidän vanhempiensa kautta, jos sisarukset ovat alaikäisiä. Aikuisten sisarusten kannalta perhetyö on mutkikkaampaa, sillä sisaruksilla ei ole samanlaisia velvoitteita toisiaan kohtaan, kuin esimerkiksi vanhemmalla on alaikäiseen lapseensa. Sisaruksiin ei välttämättä saada yhteyttä vankilan perhetyön kautta, ja sisarukset eivät välttämättä itse huomaa ajatella, että he voisivat saada tukea vankilan perhetyöntekijöiltä. Monissa vankiloissa on vähäiset resurssit perhetyön toteuttamiseen, ja perheen kannattaa itse olla aktiivisesti yhteydessä vankilaan (VAO ry 2014, 20).

Santanen (2013, 53) toteaa pro gradu -tutkielmassaan, joka käsittelee lapsen ja vanhemman suhdetta vanhemman vankilassaoloaikana, että lapsena koettu veljen vankilaan joutuminen on aiheuttanut eräälle vastaajalle pelkoa sekä ulkopuolisuuden tunnetta ja että vanhemmat ovat tunteneet kauhua lapsensa vankilaan joutumisesta. Yhden perheenjäsenen vankilaan joutuminen aiheuttaa erilaista huolta eri perheenjäsenissä. Sisaruksen vankilaan joutuminen voi aiheuttaa lapsessa paljon ihmetystä, sillä lapsi ei välttämättä ymmärrä, mitä tapahtuu. Vanhemmat taas voivat tuntea esimerkiksi epäonnistuneensa lapsensa kasvattamisessa. Vanhemmat saattavat myös alkaa syyllistää toisiaan tapahtuneesta, ja avioliitto saattaa olla vaakalaudalla.

Santanen (2013, 55) toteaa tutkimuksensa perusteella, että vanhemman vankilassa olo on yleensä lapselle hämmentävä kokemus. Lapsella voi olla vahva kokemus siitä, että vanhempi on hylännyt hänet. Santasen (2013, 60) mukaan mikäli vanhempi ei vapautuessaan ole voinut pitää yhteyttä lapseen moneen vuoteen, esimerkiksi niin, että lapsi on siirtynyt sinä aikana murrosikään, voi suhteen rakentaminen lapsen ja vanhemman välillä olla vaikeaa. Perheen sisällä toisen vanhemman vankilassa olo voi aiheuttaa kotona olevalle vanhemmalle monenlaisia, esimerkiksi taloudellisia ja sosiaalisia, ongelmia. Santanen (2013, 38) toteaa, että toisen vanhemman ollessa kotona ja toisen ollessa vankilassa perheet joutuvat asioimaan useassa eri järjestelmässä, ja että vankilan sisällä tarvitaan lisää osaamista perheiden kohtaamisessa.

Kriminaalihuollon tukisäätiö on tehnyt selvityksen vankilassa olevien miesten vaimojen ja naisystävien hyvinvoinnista. Selvitykseen vastasi 54 henkilöä ja puolet heistä koki, että heidän mielialansa on huonontunut miehen vankeuden aikana. Alaikäisten lapsen äideillä esiintyi myös riittämättömyyden tunnetta ja surua siitä, ettei lapsi saa olla isänsä kanssa. Puolet vastaajista oli saanut tukea viranomaisilta; toimeentulotuesta, päihde- ja mielenterveyspalveluista, terveydenhuollosta ja lastensuojelusta. Apua oli saatu myös kolmannen sektorin toimijoilta. 42 prosenttia tutkimukseen vastanneista koki, ettei apua ole saatu tarpeeksi. (Kaurala 2009, 25, 26.) Vankien puolisoille on apua tarjolla, mutta moni kokee sen riittämättömäksi. Tilanne, jossa oma puoliso joutuu vankilaan, on kuormittava, sillä vapaudessa oleva vanhempi joutuu huolehtimaan perheen hyvinvoinnista kahden ihmisen edestä.

2.5 Yhteenveto

Sisarussuhteilla ja niiden laadulla on vaikutusta ihmisen elämään. Jos vanhemmat kohtelevat sisaruksia eriarvoisesti, voi sisarusta kohtaan nousta kateutta ja mustasukkaisuutta. Tilanteissa, joissa sisaruksen ongelmat eivät ole synnynnäisiä, vanhempien suhtautumisen muuttuminen voi aiheuttaa negatiivisia tunteita normaalissa sisaruksessa. Synnynnäisesti sairaiden lasten sisarukset ovat alusta saakka joutuneet sopeutumaan tilanteeseen, mutta erityislapsen sisarus voi silti kokea jäävänsä vähemmälle huomiolle. Myös muiden ihmisten eriarvoinen suhtautuminen sisaruksiin voi aiheuttaa huononmuuden tunnetta sille sisarukselle, joka jää vähemmälle huomiolle.

Perheenjäsenen joutuessa vankilaan omaiset ovat aina tuen tarpeessa. Tukea saa usealta eri taholta, mutta usein tuen piiriin liittyvät vanhemmat, lapset ja puoliset. Tuki koetaan usein myös riittämättömäksi. Alaikäiset sisarukset voivat osallistua vankilan perhetyöhön vanhempiensa kautta, mutta aikuiset sisarukset eivät ole kovin suuressa roolissa läheistyössä. Sisarusten jääminen taka-alalle voi johtua useasta eri syystä. Vankiloissa tehdään paljon perhetyötä, mutta työssä on vielä kehittämisen varaa.

Sisaruus on merkittävä ihmissuhde, ja läheisen vankilaan joutuminen aiheuttaa omaisille huolta. Lähteisiin perehdyttyäni minulle on muodostunut hypoteesi, että sisaruksen vankilatuomiolla on vaikutusta vangin sisaruksen elämään ja että aikuiset vankien sisarukset tarvitsevat tukea. Sitä, kuinka merkittävää vaikutus on ja kuinka suuri tuen tarve on, on tarkoitus selvittää tässä opinnäytetyössä. Tutkimuskysymykset lähtevät selvittämään tätä hypoteesia.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimustehtävä- ja kysymykset

Opinnäytetyöni tutkimustehtävänä on selvittää vankien sisaruksien näkökulmasta sitä, millaista on kun sisarus joutuu vankilaan. Opinnäytteeni selvittää sisaruksen vankeustuomion vaikutusta vankien sisaruksiin ja heidän mahdollista tuen tarvettaan.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaista vaikutusta sisaruksen vankeustuomiolla on vangin sisaruksen elämään?
2. Tarvitsevatko vankien sisarukset tukea, keneltä ja missä vaiheessa?

Ensimmäinen tutkimuskysymys kattaa sisaruksen vankeustuomion kaikenlaiset vaikutukset. Onko sisarukselle tullut esimerkiksi mielenterveysongelmia tai onko vanhempien suhtautuminen lapsiin muuttunut. Ensimmäinen tutkimuskysymys myös selvittää, onko vaikutusta kuinka paljon ja onko se merkittävää. Ylipäätään opinnäytetyöni tarkoitus on saada sisarusten ääntä kuuluvaksi, joten tähän ensimmäiseen tutkimuskysymykseen sisältyy myös, millainen kokemus sisaruksen vankeustuomio on ollut vangin sisarukselle.

Toinen tutkimuskysymys kartoittaa, tarvitsevatko sisarukset tukea. Usein tuen tarve on merkittävä silloin kun on kyse läheiselle tapahtuneesta asiasta, mutta selvitän tässä tutkimuksessa, ovatko aikuiset sisarukset sellaisessa suhteessa toisiinsa, että tarvetta tuelle on. Pohdin tulosten perusteella tässä opinnäytetyössä sitä, millaista kohdennettu tuki voisi olla ja mistä sitä voisi saada.

3.2 Tutkimusote ja analyysimenetelmä

Opinnäytetyöni tutkimusote on laadullinen. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2008, 157) toteavat, että laadullisessa tutkimuksessa on lähtökohtana todellisen elämän kuvaaminen ja kohteen tutkiminen kokonaisvaltaisesti. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusote sopii opinnäytetyöni tarkoitukseen, sillä tarkoituksenani on tutkia muutaman sisaruksen kokemuksia. Laadullisessa tutkimuksessa toisen ymmärtämisessä on kyse toisaalta siitä,

miten tutkijan on mahdollista ymmärtää tutkittavaa ja toisaalta siitä, miten on mahdollista, että joku ihminen ymmärtää tutkijan laatimaa tutkimusraporttia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 68, 69).

Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta, ja tällöin tutkija kartoittaa ensin ilmiön, jota tutkii (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 176). Tässä opinnäytetyössä ilmiönä on sisaruus ja sen erityisyys. Toisena ilmiönä ovat myös vankien omaiset. Opinnäytetyöni käsittelee näiden kahden ilmiön yhtäläisyyttä, eli vankien sisarusia. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2008, 177) toteavat, että tällaisissa tilanteissa aineiston koko määrittyy sen mukaan, kuinka monta jäsentä näihin ryhmiin sattuu kuulumaan.

Opinnäytetyössäni käytän analyysimenetelmänä teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 117) toteavat, että teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee aineiston ehdoilla kuten aineistolähtöinen sisällönanalyysi, mutta teoriaohjaavassa teoreettiset käsitteet tuodaan tutkimukseen valmiina jo tiedettyinä, sen sijaan, että käsitteet luotaisiin aineistosta. Teoriaohjaava sisällönanalyysi sopii opinnäytetyöni luonteeseen aineistolähtöistä sisällönanalyysia paremmin. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 104) toteavat, että sisällönanalyysi on tekstianalyysia ja siinä etsitään tekstistä merkityksiä. Tässä opinnäytetyössä en pyri yleistämään sisarusten kokemuksia, vaan tuomaan näkyväksi muutamien sisarusten subjektiiviset kokemukset ja niiden kautta löytämään merkityksiä, joiden avulla voin tehdä johtopäätöksiä. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2008, 220) muistuttavat, että laadullisessa tutkimuksessa kaikkea materiaalia ei ole tarpeen analysoida. Tässä opinnäytetyössä liian tarkka materiaalin analysointi voi myös riskeerata vastaajien anonymiteetin.

Olen luokitellut opinnäytetyöni vastaukset kahteen osioon tutkimuskysymyksieni perusteella. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2008, 228) toteavat, että tutkijan olisi kerrottava, millä perusteella hän esittää tulkintoja, ja tässä auttaa esimerkiksi suorat lainaukset aineistosta. Vastausten vähyyden vuoksi tämän opinnäytetyön tulosten analysoinnissa en voi käyttää montaa suoraa lainausta, mutta valitsin pari lainausta, jotka hyvin kuvaavat saamiani tuloksia.

3.3 Tutkimusmenetelmä ja Kriminaalihuollon tukisäätiö

Opinnäytetyöni tutkimusmenetelmänä on kysely. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2008, 188) toteavat, että kyselyssä kerätään aineistoa standardoidusti, mikä tarkoittaa sitä, että tiettyä asiaa on kysyttävä kaikilta vastaajilta samalla tavalla. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 71) toteavat, että kysely on yksi yleisimpiä laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä. Tätä opinnäytetyötä koskevassa kyselylomakkeessa (ks. Liite 1) olen käyttänyt ainoastaan avoimia kysymyksiä. Halusin, että tutkimukseen osallistujilla on mahdollisuus vastata mahdollisimman vapaasti. Tein kyselylomakkeesta SurveyMonkey-palveluun e-lomakkeen, sillä e-lomake on anonyymi tapa vastata kyselyyn. Anonymiteetti on aina tärkeää tutkimukseen osallistuttaessa, mutta erityisesti tilanteessa, jossa läheinen on vankilassa, vastaajien anonymiteetti on kiinnitettävä erityistä huomiota. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2008, 189) mukaan laadullinen tutkimus ei välttämättä merkitse läheistä kontaktia tutkittaviin, vaikka niin usein ajatellaan. Haastattelu on myös hyvä keino tällaisen opinnäytetyön toteuttamiseen, mutta koin, että tässä tilanteessa kyselylomake on varmempi tapa saada sisarukset osallistumaan. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2008, 190) toteavat, että kysely on menetelmänä tehokas myös tutkijan ajan säästämiseksi.

Kyselytutkimukseen liittyy myös ongelmia, ja esimerkiksi tulosten tulkinta voi osoittautua pulmalliseksi. Muita haittoja voivat olla muun muassa, että ei ole mahdollista tietää varmasti, miten huolellisesti ja rehellisesti vastaajat ovat vastanneet ja kyselyyn vastaa-mattomuus nousee joissain tapauksissa suureksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 190.) Tässä opinnäytetyössä haasteena oli, ettei kyselytutkimusta lähetetty suoraan vastaajille, vaan se oli internetlomake. Internetlomakkeen etuna on, että se ei vaadi kyselyyn vastaajilta paljoa ja lomakkeen lähettäminen tutkijalle on helppoa.

Kyselylomakkeen levittämistä varten olin yhteydessä Kriminaalihuollon tukisäätiöön, ensin Tampereella oleviin Vakavien rikosten sovittelun kokeilu -hankkeen työntekijöihin ja heidän kauttaan sain tiedon ottaa yhteyttä säätiön viestintäkoordinaattoriin. Kriminaalihuollon tukisäätiö eli Krits on rangaistuksesta vapautuvia ja heidän läheisiään tukeva valtakunnallinen palveluntuottaja ja se perustettiin vuonna 2001 jatkamaan Kriminaalihuoltoyhdistyksen toimintaa, ja sen tavoitteena on nykyistä kuntoutuspainotteisempi jälkihuoltojärjestelmä (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2015c).

Kritsin toimintaan kuuluu muun muassa erilaiset hankkeet ja ne ovat myös osa säätiön kehittämistoimintaa. Hankkeet ovat lähinnä Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamia, ja ensimmäiset hankkeet olivat Kriminaaliamiestoiminta ja Vertaistuki Redis. Tällä hetkellä käynnissä olevia hankkeita ovat Jenginuorihanke, Saattaen vapauteen, Vakavien rikosten sovittelun kokeilu, Paikka auki Kritsissä ja Maalinoitushanke. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2015a.) Kriminaalihuollon tukisäätiö tarjoaa vangeille ja heidän omaisilleen myös useita palveluja. Kriminaaliesimiestoimintaan kuuluu esimerkiksi kriminaalihuollon asiakkaiden edunvalvonta sekä asianajo. Säätiön palveluihin kuuluu myös asumispalveluohjaus vankilasta vapautuville ja kuntoutukseen sitoutuneille asiakkaille sekä tukiasumispalvelut ja vankiloissa ostopalveluna tehtävä vankilayhteistyö. Kriminaalihuollon tukisäätiön palveluihin kuuluu olennaisesti rikostaustaisille ja heidän läheisilleen suunnattu internetsivusto Portti vapauteen. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2015d.)

Portti vapauteen -sivusto on suunnattu rangaistujen ja heidän läheistensä lisäksi myös ammattilaisille. Sivusto avattiin vuonna 2008 ja sen ovat tuottaneet yhdessä Kriminaalihuollon tukisäätiö ja Rehellistä elämää -verkosto. Rikostaustaisten ja heidän läheistensä selviytymismahdollisuuksien parantaminen sekä uusintarikollisuuden vähentäminen ovat palvelun tavoitteina. Palvelu toimii yhteistyössä Rikosseuraamuslaitoksen, oppilaitosten sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kanssa. (Portti vapauteen 2015b.)

Linkki opinnäytetyöni kyselylomakkeeseen oli avoinna helmikuun ajan, ja tieto siitä oli Portti vapauteen -sivustolla. Sisällytin saatekirjeen (ks. Liite 2) kyselylomakkeeseen, jotta se varmasti tulee kaikille luettavaksi. Saatekirje on myös nähtävillä Portti vapauteen -sivustolla kyselylomakkeen linkin yhteydessä. Kriminaalihuollon tukisäätiön viestintäkoordinaattori laittoi linkin sivuston Läheiset-osion Ajankohtaista-osioon uutiseksi sekä kahdelle keskustelupalstalle, Linnalesket ja Kotikontu, viestiksi.

Lomakkeen kysymysten muotoilu oli lopulta melko vaivatonta tutkimuskysymyksiä apuna käyttäen. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2008, 193) mukaan monet kyselylomakkeet näyttävät harkitsemattomasti kootuilta. Opinnäytetyöni kyselylomakkeeseen (ks. Liite 1) valitsin yhdeksän avointa kysymystä, sillä halusin vastaajien voivan vastata mahdollisimman pitkästi ja avoimesti. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2008, 196) toteavat, että avoimien kysymysten käyttäjät usein perustelevat niiden käyttöä sillä, että vastaajalla on mahdollisuus kertoa ajatuksistaan omin sanoin. En pyytänyt lomakkeessa

palautetta lomakkeen sisällöstä, mutta eräs vastaaja kirjoitti, että lomake oli hänen mielestään kattava ja hän sai kerrottua kaiken asiaan liittyvän.

3.4 Aineiston hankinnan vaiheet

Aineiston hankinta ei ollut ongelmattonta. Toisaalta internetlomake on hyvin matalan kynnyksen tapa saada vastauksia, ja toisaalta se on myös hankala keino tavoittaa kohderyhmään sopivia henkilöitä. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2008, 191) toteavat, että verkkokyselyn etuna on aineiston helppo saanti, mutta ongelmana on, etteivät vastausprosentit yleensä ole kovin korkeita. Kun kyselylomake oli ollut muutaman viikon linkkinä Portti vapauteen -sivustolla, lähetin sähköpostia VAO ry:lle, Rikosseuraamuslaitokselle sekä KRIS ry:lle. Yritin tällä vielä kohdentaa tietoa opinnäytetyöstäni. Lähetin sähköpostit tiedonantona heille, että minulla on olemassa tällainen kyselylomake, ja jos he tietävät pystyvänsä tavoittamaan vankien sisarusia, opinnäytetyötäni voisi heille markkinoida. Pyrin tällä toiminnalla mahdollistamaan, että tieto opinnäytetyöstäni leviäisi mahdollisimman laajalle kohderyhmän tietoisuuteen.

Muita vankien läheisiin liittyviä opinnäytetöitä luettuani huomasin, että vankien läheisiä voi olla vaikea saada vastaamaan, vaikka yhdistyksiin ja virallisiin tahoihin saisi yhteyden. Kangasniemi ja Männikkö (2011, 36) kirjoittavat vankien kaikkia läheisiä koskevan opinnäytetyönsä aineistonkeruusta, että internetissä olleeseen kyselomakkeeseen heille tuli 17 vastausta, mutta esimerkiksi sähköpostin kautta vastauksia ei tullut yhtään. Koska opinnäytetyössäni on rajattuna vankien läheisistä pelkät sisarukset kaikkien läheisien sijasta, on vastauksien saaminen vielä haasteellisempää. Kangasniemi ja Männikkö (2011, 44) toteavat, että kaiken kaikkiaan heidän tutkimukseensa vastasi lopulta yhteensä 20 henkilöä, ja näistä yksi oli sisarus. Erjava ja Kähärä (2011, 56) ovat tehneet opinnäytetyön vankien omaisten kokemuksista, ja tämän opinnäytetyön haastatteluissa aikuiset toivat esiin, että vankien sisarusten kokemuksia olisi hyvä tutkia.

Sassi (2012, 2, 40) on tehnyt opinnäytetyön VAO ry:n jäsenistä, keitä he ovat ja onko yhdistyksen toiminta vastannut läheisten tuen tarpeeseen, ja tämän opinnäytetyön kyselyä lähetettiin 132 kappaletta ja niistä 89 palautui. Opinnäytetyön kirjoittaja on Kriminaalihuollon tukisäätiön projektikoordinaattori Ehjä perhe -projektissa (Sassi 2012, 51). Verrattuna omaan opinnäytetyöhöni kirjoittajan asema on voinut lisätä vastaajien luot-

tamusta tutkimusta kohtaan. Jälkeenpäin tarkasteltuna olisin voinut oman opinnäytetyöni saatekirjeeseen lisätä, että olen aiemmin tehnyt samantapaisen tutkimuksen huumaidenkäyttäjien sisaruksista. Kyselylomakkeen lähettäminen suoraan vankien sisaruksille olisi saattanut tuottaa enemmän vastauksia, mutta eri tahoja lähestyessäni monet totesivat, ettei heillä ole suoraa kontaktia vankien sisaruksiin. Tuomen ja Sarajärven (2009, 85) mukaan opinnäytetyössä laadullisen tutkimuksen aineiston koko ei ole kaikista merkittävin asia, vaan laadullisessa tutkimuksessa esimerkiksi pyritään kuvaamaan jotain ilmiötä sellaisten henkilöiden avulla, joilla on kokemusta tutkittavasta asiasta. Pidän opinnäytetyötäni luotettavana vähäisestä vastausmäärästä huolimatta, sillä yhdenkin ihmisen tavoittaminen ja auttaminen on tärkeää.

Opinnäytetyöhöni liittyvään kyselylomakkeeseen vastasi lopulta kolme sisarusta. Sisaruksien anonymiteetin varmistamiseksi en tässä opinnäytetyössä paljasta, olivatko vastaajat siskoja vai veljiä, tai vastaajien sisarusasemaa. En myöskään vähäisen vastausmäärän vuoksi paljasta sisarusparien ikäeroja tai vastaajien iäkiä. Linkki kyselylomakkeeseen oli Portti vapautteen -sivuston kahdella keskustelualueella viestiketjun aloituksena, ja sen kautta sain tietooni, että vaikka vastauksia tuli vain muutama, oli nämä kaksi viestiketjua vastausajan loppuun mennessä avattu yhteensä yli 500 kertaa.

Empiirisen aineiston vähyyden takia hain tukea tutkimukseni aineistolle tutkimalla aiempia vankien sisaruksista tehtyjä tutkimuksia kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tyyppisesti. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yleiskatsaus ilman tiukkoja kriteerejä (Salminen 2011, 6). Aiheeseeni sopivia tutkimuksia löytyi muutama, joista kaikki on tehty ulkomailla.

4 TULOKSET

4.1 Sisaruksen vankeustuomion vaikutus vangin sisaruksen elämään

Sisarukset kuvailivat elämäntilanteitaan tavallisiksi sisaruksensa saadessa vankilatuomion. Kukaan vastaajista ei kirjoittanut olleensa itse vankilassa. Kukaan ei myöskään maininnut, että kukaan muu perheenjäsen olisi ollut vankilassa. Sisaruksen vankeustuomio tuli lähes jokaiselle vastaajalle yllätyksenä.

Vastauksissa näkyi, että sisarukset saattavat olla tottuneita huolehtimaan toisistaan, ja ennen tuomiota he ovat voineet olla läheisiäkin. Eräs sisarus kuvasi, että hän on ollut sisarukselleen aina kuin yksi vanhempi. Muuttunut tilanne herätti vastaajissa jopa pelkoa omaa sisarusta kohtaan, sillä osalla vastaajista sisaruksen tuomion taustalla oli hyvin vakava väkivaltaisuus.

Sisaruksen vankeustuomio aiheuttaa vastaajien mukaan ristiriitaisia tunteita. Toisaalta sisarukselta tekee mieli kysellä ja selvittää vankilatuomioon johtaneiden tapahtumien todellista kulkua, toisaalta sisarusta ei halua ikinä enää nähdä. Sisaruksen vankilatuomio aiheuttaa sisarukselle stressiä ja huolta.

Osa vastaajista kuvasi, että vanhimmat sisarukset joutuvat usein ottamaan osan vanhempien taakasta kantaakseen. Erään sisaruksen kokemus oli, että heidän äitinsä koki, että hänen kaiken tukensa on mentävä vankilatuomion saaneelle lapselle. Sisarus koki hylkäämisen tunnetta vanhemman linjauksen vuoksi, ja koko lapsuuden perhettä on joutunut katsomaan uusin silmin. Vastauksissa esiintyi myös halua katkaista välit koko lapsuudenperheeseen, ja turhautumista omia vanhempia kohtaan.

”Olenkin niille jo ärähtänyt, että minä olen ainoa aikuinen meidän perheessä, joka tekee sen, minkä aikuisen pitäisi.”

Vastaajat kuvasivat tämän hetkisiä välejä vankilassa olevaan sisarukseen viileiksi. Vastaajat eivät olleet vierailleet sisaruksensa luona vankilassa kuin korkeintaan yhden kerran, ja osa totesi, että se myös jää viimeiseksi kerraksi. Kaikilla vastaajilla oli tämän

vankilassa olevan sisaruksen lisäksi myös muita sisaruksia, ja heidän kanssaan vastaajilla oli hyvät välit.

4.2 Sisaruksien tuen tarve

Osa vastaajista koki, että heidän avuntarpeeseensa ei ole vastattu esimerkiksi työterveydessä. Yksi vastaajista ei ilmaissut, että hänellä olisi erityistä tuen tarvetta. Kyselyyn vastanneille sisaruksille ei ole tarjottu tukea esimerkiksi vankilan taholta. Vastaajat eivät maininneet, olivatko he saaneet tukea yhdistyksiltä, mutta osa mainitsi, että vanhemmat ovat hakeneet tukea VAO ry:ltä.

Vastaajat kertoivat, että he ovat saaneet tukea vasta, kun ovat sitä itse osanneet vaatia. Tämä koettiin kuormittavaksi, sillä tuen saaminen on kestänyt liian kauan akuutin tilanteen selvittämiseksi. Tukea toivottaisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ja niin, ettei sitä tarvitse itse vaatia.

”Onko Suomessa perhekäsityksessä vain lapsi ja vanhemmat, sisaruksetko eivät kuulu?”

4.3 Kirjallisuuskatsaus

Rosie Meek on tehnyt tutkimuksen isoveljien vankeustuomion vaikutuksista nuorempien sisarusten elämään. Tutkimus perustuu kahdeksaan 9–16 -vuotiaan lapsen ja nuoren, joiden isovelji on ollut tutkimushetkellä vankilassa, haastatteluun. Idea tutkimuksen toteuttamiseen lähti siitä, että vankilassa olevien henkilöiden sisaruksiin ei kiinnitetä huomiota niin paljon kuin muihin perheenjäseniin. (Meek 2008, 265.) Meek on huomannut opinnäytetyöni ilmiön Iso-Britanniassa, mutta hän on tutkinut sitä alaikäisten sisarusten näkökulmasta. Meek (2008, 266) toteaa, että sisaruksia tutkittaessa on syytä kiinnittää huomiota, mikä sisarusasema sisaruksella on ja millainen on suhde vanhempiin.

Tutkimuksen haastattelut äänitettiin, ja analyysimenetelmänä käytettiin IPA-menetelmää, jossa kiinnitetään huomiota haastateltavien subjektiivisiin kokemuksiin. Haastattelut kestivät puolesta tunnista tuntiin ja ne tehtiin Young Offender Instituten

vierailijoiden keskuksessa. Haastateltavien alaikäisyyden takia vanhemmat olivat haastattelujen aikana lasten lähettyvillä, mutta eivät kuitenkaan kuuloetäisyydellä. Haastattelukysymykset käsittelivät muun muassa sisarusten huolia koskien heidän sisarussuhdettaan ja sisaruksen vankeustuomion vaikutusta normaalin sisaruksen koulumenestykseen. (Meek 2008, 267, 268.)

Tutkimuksen tulokset kategorisoitiin kolmeen eri teemaan: 1. ihmissuhde ja kiintymys 2. julkitulo ja tuki sekä 3. henkilökohtaiset kokemukset rikosoikeusjärjestelmästä. Ensimmäisessä teemassa tuli esiin, että kaikilla tutkimukseen osallistuneilla sisaruksilla oli ollut hyvin läheinen suhde veljeensä ennen vankeustuomiota. Haastateltavat kertoivat myös, että he olivat järkyttyneitä ja pettyneitä isoveljiensä vankeustuomioista. Jotkut sisarukset alkoivat itsekin veljen tuomion jälkeen joutua hankaliin tilanteisiin. Osa heistä koki, etteivät he halua toistaa veljiensä virheitä. Haastateltavat odottivat kovasti veljiään takaisin kotiin, vaikka vastauksissa tuli esiin, että veljen vankilatuomio on suuri taakka haastatelluille sisaruksille. Toisessa teemassa nuoremmat sisarukset kertoivat, etteivät he halua opettajien tietävän veljensä vankeustuomiosta. Haastateltavat uskoivat, että opettaja alkaa ajatella heidänkin olevan pahoja veljensä vankeuden takia. Osa haastateltavista kertoi, että heillä on muutama läheinen ystävä ja perheenjäsen, joille puhua tilanteesta. Muutama vastaaja koki, ettei voi puhua tilanteesta kenellekään. Osalla vastaajista veljen vankeustuomio aiheutti monenlaisia jännitteitä koko perheen sisällä, ja vanhemmat saattoivat purkaa turhautumistaan nuorempaan sisarukseen. Kolmannessa teemassa osa haastateltavista kertoi, että veljen luona vierailu tuntuu ahdistavalta, mutta se on silti tärkeä tapa pitää kontaktia isoveljeen. Osa haastateltavista oli huolissaan isoveljensä hyvinvoinnista ja kokivat, että heidän täytyy olla vahvoja vieraillessaan veljensä luona. Vain yksi kahdeksasta vastaajasta ei vierailut isoveljensä luona vankilassa, sillä äidin mielestä hän oli liian nuori käymään vankilassa. (Meek 2008, 269–273.)

Vanhemman veljen vankeustuomiolla on voimakas vaikutus nuorempiin sisaruksiin. Ammattilaisten tulisi alkaa kiinnittää enemmän huomiota vankien sisaruksiin. Tutkimuksessa esille nousseet asiat olisi syytä ottaa huomioon, kun työskennellään vankien sisarusten kanssa. Esimerkiksi opettajia pitäisi kouluttaa käsittelemään tämän kaltaisia ongelmia lasten kanssa, sillä tutkimukseen osallistuneet lapset eivät halunneet kertoa opettajille veljensä vankeustuomiosta, mutta heidän koulumenestyksensä kärsi tilanteesta. Tässä tutkimuksessa perheet olivat yhteydessä vankilassa olevaan lapseen, mutta olisi syytä tutkia myös sellaisia sisaruksia, jotka eivät ole olleet ollenkaan yhteydessä

vankilassa olevaan sisarukseen. On syytä tutkia myös sisarussuhteen laatua sen jälkeen, kun sisarus vapautuu vankilasta. Suhdetta sisaruksiin olisi tärkeää tutkia myös vankilassa olevan sisaruksen näkökulmasta. Sisaruksen vankeustuomion vaikutusta normaaliin sisarukseen tulisi tutkia myös pidemmällä tähtäimellä. (Meek 2008, 273, 274.)

Christine Black-Hughes ja Peter D. Stacy tutkivat Yhdysvalloissa naisvankien kiintymyssuhteita verrattuna heidän siskojaan kiintymyssuhteisiin. Tutkimukseen osallistuvilla naisvangeilla ja heidän siskoillaan tuli olla korkeintaan viisi vuotta ikäeroa ja samat biologiset vanhemmat sekä vangin siskolla ei saanut olla tuomioita. Tutkimuksessa tutkittiin naisvangin ja hänen siskonsa kiintymyssuhdetta äitiin, isään, johonkuhun muuhun aikuiseen ja ystäviin. Lisäksi tutkimukseen kuului alkoholi- ja huume-kyselyt. Tutkimuksesta oli kiinnostunut 164 naisvankia, mutta näiden vankien siskoista vain 43 halusi osallistua tutkimukseen. Tätä selittää tutkimuksessa esille tullut tieto, että useilla naisvangeilla ei ollut kontaktia siskoonsa tai ylipäätään perheeseensä. Tutkimuksen tuloksissa tulee ilmi, että turvallinen kiintymyssuhde on suojaava tekijä kriminaalikäyttäytymiselle, ja ei-vankilassa olevilla siskoilla ilmeni olevan turvallisemmat kiintymyssuhteet kuin vankilassa olevilla siskoilla. (Black-Hughes & Stacy 2013, 410–418.) Oman opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiin tässä tutkimuksessa vastaa erityisesti se, että siskokset, joista toinen on joutunut vankilaan, eivät usein ole lainkaan tekemisissä keskenään.

Andrea Leverentz on tutkinut entisiä naisvankeja ja heidän läheisiään. Tutkimus käsittelee naisvankien suhteita läheisiin ja suhteiden toimivuutta tuomion aikana ja sen jälkeen. Tässä tutkimuksessa myös omaisilla on joko oma päihde- tai rikostausta, tai jokin muu omaiskokemus päihteisiin ja rikoksiin liittyen. Tutkimus toteutettiin haastatteleamalla 49 naista, jotka olivat asuneet tai asuivat eräänlaisessa puolivälirikodissa, joka on tarkoitettu vapautuneille vangeille. Jokaista naista haastateltiin neljä kertaa vuoden aikana. Artikkelissa entisten naisvankien läheisissä on kommentteja neljältä äidiltä, yhdeltä aikuiselta lapselta, kahdelta serkulta, kahdelta veljeltä ja yhdeltä siskolta. (Leverentz 2007, 1, 4, 5.)

Eräs veli oli yllättynyt kuultuaan siskonsa tuomiosta, sillä tämän tapainen käyttäytyminen ei ollut siskolle tyypillistä. Veljellä itsellään oli huume- ja rikostausta, mutta sisko oli fiksu ja koulussa menestynyt. Veli ei halunnut hyväksyä, että hänen siskonsakin on saanut vankeustuomion. Veljen mielestä vankeustuomio teki siskolle hyvää, sillä hän

koki, että se sai siskon rauhoittumaan. Veli oli antanut siskolleen tukea muun muassa huolehtimalla hänen lapsistaan. Toinen tutkimuksessa haastateltu veli oli pettynyt siskonsa tuomiosta ja koki siskonsa satuttaneen häntä tuomiollaan. Veljen mielestä siskon vankeustuomio kuitenkin toi heitä läheisimmiksi, ja hän vieraili siskonsa luona vankilassa aina kun pystyi. Veli uskoo, ettei sisko toista virheitään, koska tämä tajusi loukanneensa perhettään. Tutkimukseen osallistunut entisen vangin sisko kertoi, että hänen siskonsa vankeustuomion aiheutti prostituutio ja huumeiden käyttö, ja hän oli myös siskonsa jalanjäljissä osallistunut samanlaiseen toimintaan. Sisko kuitenkin koki myös, että hänen siskonsa vankilasta pääsy motivoi häntä selviytymään ongelmistaan. Tutkimuksessa tuli esiin, että sisarusuhteet pysyvät vangeille tärkeänä osana historiaa sekä sisarukset tukevat pysymään kaidalla tiellä. (Leverentz 2007, 7–21.)

Marieke Van de Rakt, Paul Nieuwebeerta ja Robert Apel ovat tutkineet, miten rikollisuus esiintyy perheissä eri perheenjäsenillä ja millaisilla perhesuhteilla rikollisen käyttäytymisen todennäköisyyttä voi selittää. Tutkimus toteutettiin tutkimalla 4615 hollantilaista rikollista, joista 4271 oli miehiä ja 344 naisia. Jos henkilöllä on perheenjäsen, jolla on rikostausta, henkilön todennäköisyys tehdä rikoksia kasvaa. Sisaruksen vankeustuomio lisäsi enemmän henkilön vankeustuomion todennäköisyyttä kuin vanhemman vankeustuomio. Sisarusten vankeustuomioissa suora vaikutus on todennäköinen, mutta jos sisaruksilla on sama ystäväpiiri, rikoksenteon todennäköisyyden kasvu voi johtua myös ystävien rikostenteosta. Nuoremmat sisarukset usein tekevät samaa kuin vanhemmat sisarukset, varsinkin jos sisarusten ikäero on pieni. Todennäköisyys tehdä rikoksia on korkeampi myös silloin, kun sisarukset ovat samaa sukupuolta. Tutkimuksessa todettiin myös, että rikollisuus perheessä voi lisätä kiinnijäämistä, sillä rikollisten perheenjäseniä pystytään seuraamaan eri tavalla kuin muita ihmisiä. (Van de Rakt, Nieuwebeerta & Apel 2009, 94–106.)

Lisa Cornelio on kirjoittanut artikkelin omista kokemuksistaan vangin sisaruksena. Hän kuvaa joutuneensa ottamaan keskeisen roolin perheessään veljensä vankeustuomion myötä. Hän on perheensä nuorin lapsi ja hänellä on kolme veljeä, jotka eivät hänen mukaansa koskaan ole osoittaneet kovin suurta mielenkiintoa hänen elämäänsä kohtaan. Cornelio kertoo, että ei olisi ikinä uskonut, että joutuu huolehtimaan veljestään. Veli oli 50-vuotias joutuessaan vankilaan. Cornelio kirjoittaa, että hän oli tottunut olemaan perheensä herkkä jäsen, mutta kuukausina ennen veljen oikeudenkäyntiä ja vankeutta hän ei saanut olla enää se herkkä pikkusisko, vaan hänen piti omaksua uusi rooli ja olla per-

heen tukijalka. Cornelio kuvaa, että muut veljet eivät pystyneet toimimaan tilanteen vaatimalla tavalla. Käänteentekevä kohta hänelle oli, kun hänelle tuli vankilasta säilötäväksi laatikollinen veljen tavaroita, sillä veljen tuomio oli liian pitkä tavaroiden säilyttämiseen vankilassa. Cornelio kertoo, että hän on tuntenut surua veljensä tilanteesta, mutta lähettänyt vankilaan koko tuomion ajan tälle tarvittavia tavaroita. Cornelio kuvaa, että veljen vankeustuomion myötä hänestä tuli sellainen, millainen hän oli aina yrittänyt olla: arvostettu, tarvittu ja vahva. Hänen mielestään on tärkeää, että hän voi olla olemassa veljeään varten. (Cornelio 2006.)

5 POHDINTA

5.1 Eettisyys ja luotettavuus

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 127) toteavat, että laadullisessa tutkimuksessa yksi hyvän ja eettisen tutkimuksen kriteeri on tutkimuksen sisäinen johdonmukaisuus, ja tutkimusraportissa tämä tulee esiin esimerkiksi siinä, millaisia lähteitä tutkija käyttää ja miten hän niitä käyttää. Olen tässä opinnäytetyössä pyrkinyt käyttämään lähteitä monipuolisesti sekä pyrkinyt etsimään kattavia selityksiä opinnäytetyötäni koskeville käsitteille. Olen merkinnyt lähdeviitteet TAMK:n kirjallisen raportoinnin ohjeen määrittämällä tavalla, ja tutkimukseni lähdeluettelo on ohjeiden mukainen.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen eettinen kestävyys on tutkimuksen luotettavuuden toinen puoli. Eettinen kestävyys koskee tutkimuksen laatua, ja tutkimuksen laadukkuuteen kuuluvat tutkimussuunnitelman laadukkuus, tutkimusasetelman sopivuus ja raportoinnin laatu. Hyvään ja eettiseen tutkimukseen kuuluu myös eettinen sitoutuneisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127.) Olen sitoutunut opinnäytetyöhöni, sillä haluan, että kyselyyni vastanneet sisarukset saavat vastaamiselleen vastinetta. Haluan myös, että ne vankien sisarukset, jotka eivät vastanneet tämän opinnäytetyön kyselyyn, hyötyvät saamistani tuloksista.

Pyrin säilyttämään tutkimuksessani vastaajien anonymiteetin sekä tuhosin vastaukset analysoituani ne. Vastaajien anonymiteettiä lisäsi myös se, että laitoin kyselylomakkeen asetuksista vastaajien IP-osoitteen tallentumisen pois päältä. Näin varmistin, ettei minulla ole mitään tietoja vastaajan henkilöllisyydestä vastauksissa olevia tietoja lukuun ottamatta.

Kyselylomakkeessa oli ylimpänä saatekirje (ks. Liite 2), jossa informoin vastaajia kyselyn tarkoituksesta. Kyselylomakkeen kysymykset eivät ole ohjaavia, vaan ne on tarkkaan harkittu mahdollisimman avoimiksi. Vastausten analysointi oli systemaattista. Olen myös kertonut sitä kysyneille, mistä valmiin opinnäytetyön löytää, ja lähetän valmiin opinnäytetyön Theseus-linkin yhteistyökumppanilleni Kriminaalihuollon tukisäätiön viestintäkoordinaattorille sekä Irti Huumeista ry:n huumeidenkäyttäjien sisarusten vertaistukiryhmän jäsenille.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuteen kuuluu tutkijan objektiivisuus, ja siihen kuuluu havaintojen puolueettomuus. Tutkijan täytyy pyrkiä ymmärtämään vastaajia itsenään eikä suodattaa vastaajien kertomaa omien uskomuksiensa läpi. Laadullisessa tutkimuksessa toisaalta myönnetään, että esimerkiksi ikä ja poliittinen asenne saattavat vaikuttaa tuloksien tulkitsemiseen, sillä tutkija on luonut tutkimusasetelman ja hän on sen tulkitsija. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136.) Olen tässä opinnäytetyössä pyrkinyt suhtautumaan vastauksiin neutraalisti ja objektiivisesti, ja se on välillä vaatinut kirjoittamisen keskeyttämistä muutamaksi päiväksi. Hetkeksi aiheesta irti päästäminen aika ajoin auttoi katsomaan opinnäytetyötä uusilla silmillä.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita, mutta voidaan sanoa, että tutkimusta arvioidaan kokonaisuutena ja tällöin sen sisäinen johdonmukaisuus painottuu luotettavuudessa. Tutkimuksen kohteen ja tarkoituksen, oman sitoutumisen tutkijana, aineiston keruun, tutkimuksen tiedonantajien, aineiston analyysin, tutkimuksen keston, tutkimuksen luotettavuuden sekä tutkimuksen raportoinnin on oltava kaikkien suhteessa toisiinsa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140, 141.) Olen tässä opinnäytetyössä säilyttänyt johdonmukaisuuden näiden asioiden välillä. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2008, 227) toteavat, että laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden kannalta on tärkeää, että tutkija selostaa tarkasti tutkimuksen kaikkien vaiheiden toteuttamisen. Olen pyrkinyt raportoimaan tässä opinnäytetyössäni tarkasti tutkimukseni teon vaiheet sekä siinä ilmenneet mahdolliset ongelmat. Tutkimukseni on toteutettu melko yksinkertaisella tavalla, joten se on ollut helppo pitää johdonmukaisena.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteerinä suositaan joskus triangulaation käyttöä. Yksi triangulaation muoto on metodinen triangulaatio, jossa voidaan esimerkiksi kerätä samasta ilmiöstä tietoa eri metodein esimerkiksi yhdistämällä kysely ja dokumenttien analyysi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 143, 145.) Tässä opinnäytetyössä on triangulaation piirteitä, sillä päädyin lopulta ottamaan tuloksiin empiirisen aineistoni tueksi jo aiemmin tehtyjä tutkimuksia vankien sisaruksista kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tyyppisesti. Opinnäytetyöni luotettavuuden lisäämiseksi oli tärkeää, että löytyi muita tutkimuksia samasta aiheesta ja että tutkimuksissa oli samansuuntaisia tuloksia vankeuden vaikutuksesta sisarukseen kuin omassa tutkimuksessani.

Opinnäytetyöni tuloksissa tulee esiin tutkittavien ääni, sillä olen pitänyt sisarukset tämän opinnäytetyön pääosassa. Muissa sisarussuhdetta koskevissa tutkimuksissa on ollut samankaltaisia tuloksia sisarussuhteen merkityksestä ihmisen elämässä. Sisaruksen erityisyyttä koskevissa tutkimuksissa on todettu sisaruksen erityisyyden vaikuttavan erityislapsen sisaruksen elämään, ja tämän opinnäytetyön tuloksissa tulee myös ilmi, että sisaruksen vankeustuomiolla on jonkinlaista vaikutusta vangin sisaruksen elämään.

5.2 Johtopäätökset

Johtopäätökset perustuvat tutkimuksesta laadittuihin synteeseihin eli tuloksista saatuihin pääseikkoihin, jotka antavat vastaukset tutkimuskysymyksiin. Tutkijan tehtäviin kuuluu pohtia, mikä on tulosten merkitys tutkimuksen alueella ja mitä laajoja merkityksiä tuloksilla voisi olla. Tutkijan täytyy pohtia, miten hän on itse pystynyt ymmärtämään tutkittaviaan, mutta puolusteluja täytyy varoa. Tutkijan on harkittava useampia tulkintoja tuloksia pohtiessaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 224, 225.)

Kyselyyni saapuneiden vastauksien vähyys herätti monenlaisia ajatuksia. Pidin aluksi käyttämäni tutkimusmenetelmää hyvänä juuri tämän tyyppiseen tarkoitukseen, mutta myös suora yhteys sisaruksiin olisi voinut saavuttaa enemmän vastaajia. Kun yritin kohdentaa tietoisuutta kyselylomakkeesta suoraan sisaruksille, oli sisaruksia vaikea löytää. Vangin omaisena oleminen voi olla sellaista, etteivät ihmiset halua profiloitua vangin omaisiksi. Kyselyyni vastaaminen oli kuitenkin niin anonyymia, että periaatteessa tällaiselle profiloitumiselle ei ollut tässä tutkimuksessa mahdollisuutta. Vastausten vähyys voi kertoa yksinkertaisesti myös siitä, ettei sisaruksilla ole tarvetta tai halua heille kohdennettuun tukeen. Se, että linkkiä katsottiin helmikuun aikana yli 500 kertaa, kertoo toisaalta siitä, että ihmisillä on ollut mielenkiintoa opinnäytetyötäni kohtaan. Sitä ei voi tietää, kuinka moni näistä 500:sta on ollut sisaruksia, mutta otsikko ”Opiskelijan kysely vankien sisaruksien kokemuksista” on selvästi herättänyt kiinnostusta. Suuremmalla empiirisellä aineistolla olisin saanut opinnäytetyöstäni luotettavamman, ja enemmän näkökulmia tutkimuskysymyksiini. Saapuneiden vastausten arvoa ei pidä kuitenkaan vähätellä. Burns (2015) kirjoittaa, että monella vangilla on erilaisia luku- ja kirjoitustaidon ongelmia. Samassa perheessä kasvaneilla sisaruksilla voi olla kaikilla vaikeuksia lukemisessa ja kirjoittamisessa, joten kirjallinen vastaaminen on voinut sulkea

joitain sisaruksia pois. Kyselylomake on tehty mahdollisimman helppolukuiseksi, mutta jos itsensä ilmaiseminen on hankalaa, on kynnys vastata kyselyyn voinut nousta.

Tämä opinnäytetyöprosessi, sen eteneminen sekä siinä ilmenneet ongelmat ovat aiheuttaneet paljon pohdintaa siitä, onko vankien sisaruksilla tarvetta tulla huomatuiksi ja tuetuiksi. Löytämieni aiempien tutkimusten ja oman tutkimukseni aineiston perusteella voi väittää, että sisaruksen vankeustuomiolla on vaikutusta vangin sisaruksen elämään. Aiemmissä tutkimuksissa ja omassa tutkimuksessani nousi esiin, että sisaruksen vankeustuomio on kuormittava tilanne vangin sisarukselle. Se, kuinka merkittävää vaikutus on, riippuu henkilöstä ja sisarusten suhteen laadusta ennen vankeustuomiota. Sisarusien mahdollinen tuen tarve aiheutti myös ristiriitaisia ajatuksia, sillä tuen tarve ei tässä tutkimuksessa erityisesti noussut esiin, mutta vastausten perusteella esimerkiksi vankien sisarusten vertaisryhmää kannattaisi ehdottomasti kokeilla. Santanen (2013, 97) toteaa, että hänen tutkimuksessaan kaikkien vankien perheille olisi ollut avuksi tavata samassa tilanteessa olleita henkilöitä. Irti Huumeista ry:n huumeidenkäyttäjien sisarusten vertaistukiryhmässä on ollut useita kymmeniä osanottajia. Jos olisin saanut tiedon ryhmästä aiemmin tai huomannut itse opinnäytetyöprosessin alkupuolella kysyä mahdollisesta ryhmän perustamisesta, olisin voinut hyödyntää tämän vertaisryhmän osallistujia opinnäytetyöni vastaajina. Siellä voi olla sisaruksia, joiden sisarus on huumeidenkäytön lisäksi joutunut myös vankilaan. Vaikka en saanut heitä mukaan opinnäytetyöhön, he voivat kuitenkin hyötyä opinnäytetyöhöni tutustumisesta.

Viime vuosien aikana vertaisryhmien lukumäärä Suomessa on kasvanut sosiaali- ja terveysalalla. Kasvu kertoo siitä, että ihmisillä on tarve jakaa kokemuksiaan ja saada tukea samassa tilanteessa olevilta. (Nylund 2005, 195.) Vertaistukiryhmiä on tällä hetkellä lähes kaikilla järjestöillä, ja niitä on läheisille sekä niille henkilöille itselleen, joilla on elämässä jokin erityistilanne. Vertaistukiryhmiä vetää sekä palkatut työntekijät että tehtävään koulutetut vapaaehtoiset. Vertaisuuden kannalta on tärkeää, että myös ohjaajalla on samankaltaisia kokemuksia kuin ryhmäläisillä. Vankien omaisilla esimerkiksi turvattomuuden tunne voi olla suuri, sillä läheisen vankilassa oloon voi liittyä pelkoa esimerkiksi väkivallan uhasta. Ohjaajalla täytyy olla oma tilanne jo käsiteltynä, että hän voi tukea muita ryhmäläisiä.

Samassa elämäntilanteessa olevien henkilöiden suhde voi syntyä spontaanisti, mutta järjestetyissä vertaisryhmissä aloitteentekijänä toimivat kansalaiset tai ammattilaiset.

Internetissä voi osallistua vertaisverkostoon nimettömänä. (Nylund 2005, 203.) Portti vapauteen -sivustolla ei ole erikseen keskustelualuetta sisaruksille. Keskustelupalstalla on alueet vankien kumppaneille, vankien lapsille ja vankien vanhemmille sekä vangeille (Portti vapauteen 2015a). Näitä palstoja selatessani en huomannut yhtään sisaruksiin liittyvää ketjua, joten sisarukset eivät ole myöskään itse aloittaneet keskustelua tilanteestaan. Internetissä toimivat vertaisryhmät ovat hyvä muoto niille, jotka asuvat kaukana järjestöjen toiminnoista. Sivustojen lisäksi internetvertaistukiryhmiä on myös Facebookissa, ja tällöin ryhmästä saadaan suljettu. Nylund (2005, 205) toteaa, että internetissä toimivista vertaisryhmistä on raportoitu myös negatiivisia kokemuksia, sillä ei voi esimerkiksi tietää, keitä kaikkia ryhmässä on, vaikka se olisi suljettu.

Vertaisryhmien jäsenet usein kritisoivat julkisia palveluita sekä ammattilaisia (Nylund 2005, 206). Ihmiset saattavat kokea julkisen sektorin tarjoamat palvelut riittämättöminä. Järjestöjen vertaisryhmille on sijaa Suomessa, mutta ammattilaisten tarjoama tuki on myös tärkeää. Hyväri (2005, 214) toteaa, että vertaistuki saatetaan nähdä ammatillisen työn kilpailijana. Ammattilaisten osaaminen on useissa tilanteissa paikallaan, mutta samankaltaisessa tilanteessa olevan ihmisen tuki ja ymmärrys sekä kokemusten jakaminen ovat tärkeitä asioita kriisitilanteessa olevalle henkilölle. Hyvärin (2005, 218) mukaan ammattiauttamista ei voi perustaa keskinäisiin kokemuksiin. Sekä vertaistuella että ammattiauttamisella on omat paikkansa. Nylund (2005, 204) toteaa, että ammattilaiset joskus väittävät, että vertaistukiryhmät voivat aiheuttaa ryhmäläisille myös syvemmän vajoamisen ongelmiin. Tämän vuoksi vertaisryhmissä onkin tärkeää olla vertaisryhmän ohjaamiseen hyvin koulutetut ohjaajat.

Nylund (2005, 205) toteaa, että vertaisryhmään voi syntyä sekä positiivinen että negatiivinen riippuvuus. Ihminen saattaa saada turvaa ja rytmiä kaoottiseen elämäntilanteeseensa vertaistapaamisista, mutta tarve voi kasvaa myös liian suureksi. Jos riippuvuus muuttuu negatiiviseksi, ryhmän yksittäinen peruuntuminen voi aiheuttaa suuren ahdistuksen, ja tällöin vertaisryhmän idea kantavana voimana ei toimi.

Vertaistukea on saatavilla vertaisryhmien lisäksi esimerkiksi tukihenkilötoiminnan muodossa (Nylund 2005, 203). VAO ry tarjoaa tukihenkilötoimintaa vankien läheisille. Tukihenkilöitä voi tavata tai heihin voi ottaa yhteyttä puhelimitse. VAO ry:n läheisille suunnatut vertaistukiryhmät toimivat tällä hetkellä Helsingissä, Tampereella ja Kouvo-

lassa. (VAO ry 2015c.) Vertaistukiryhmätoiminta vankien omaisille ei siis tällä hetkellä ole kovin suurta Suomessa, mutta muutama ryhmä on koko ajan käynnissä.

Vankien sisarukset eivät välttämättä halua leimautua vankien sisaruksiksi. Aikuiset sisarukset saattavat ajatella, etteivät sisaruksen tekemiset enää kuulu hänelle tai vaikuta häneen. Opinnäytetyöni vastauksissa tulee kuitenkin ilmi, että vaikka sisarukset eivät olisi enää puheväleissä keskenään, sisaruksen vankeustuomiolla ja hänen teoillaan on merkitystä vangin sisaruksen elämään sekä hänen hyvinvointiinsa. Se, ettei sisaruksille vielä ole omia vertaistukiryhmiä, voi johtua siitä, etteivät sisarukset ole halunneet lähteä sellaisia pyytämään, ja tarve ei ole noussut esille. Ammattilaisten panos sisarusten tukemisessa on täten myös tärkeä, ja aikuiset sisarukset tulee muistaa, kun lähdetään tekemään vangin perheen kanssa töitä.

VAO ry tarjoaa yhteistyössä Kriminaalihuollon tukisäätiön kanssa neuvonta-aikoja. Sosiaaliohjaaja tarjoaa neuvoa ja apua VAO ry:n tukipisteessä Helsingissä tai puhelimen välityksellä, ja yhteyttä voi ottaa, jos palvelujen ja etuuksien saaminen ei ole onnistunut tai läheinen ei tiedä mistä saisi tarvitsemaansa tietoa. Tukipisteessä työskentelee myös perheterapeutti. Apua voi kysyä myös Portti vapauteen -sivuston neuvonnasta. (VAO ry 2015b.) Jotkut aikuiset sisarukset saavat vanhempiensa kautta tietoa näistä palveluista. Jos välit vanhempiin ovat huonot, sisarukset eivät välttämättä saa tietoonsa tällaisia neuvontapalveluita. Vankien sisaruksien tavoittaminen on haastavaa, mutta koska tuen tarve on joillakin olemassa, täytyy sisaruksia alkaa löytää tuen piiriin. Esimerkiksi jos sisarus hakeutuu työterveyteen, työterveydessä olisi hyvä tietää esimerkiksi VAO ry:n neuvonnasta ja Kriminaalihuollon tukisäätiön Portti vapauteen -sivustosta.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää sisaruksen vankeustuomion vaikutusta vangin sisaruksen elämään. Tavoitteena oli selvittää lisäksi, tarvitsevatko vankien sisarukset erityisesti juuri sisaruksille kohdennettua tukea. Hypoteesinani oli, että sisaruksen vankeustuomiolla on jonkinlaista vaikutusta ja että sisaruksilla on jonkinlainen tuen tarve. Hypoteesini osui siinä mielessä oikeaan, että tulosten perusteella sisaruksen vankeustuomiolla on vaikutusta vangin sisaruksen elämään ainakin jossain määrin, mutta se, kuinka merkittävää vaikutus on, ei tullut tässä opinnäytetyössä näkyviin toivotulla tavalla. Tuen tarve ei myöskään tullut esille niin selvästi kuin toivoin, mutta tuen saamisen tärkeys mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tuli esiin. Vankien sisaruksia on syytä tutkia lisää ja tuen tarvetta selvittää tarkemmin, sillä osa sisaruksista kokee sisaruksen

vankeustuomion suurena taakkana. Jatkotutkimusaiheita tälle opinnäytetyölle ovat esimerkiksi vankien murrosikäisten tai sitä nuorempien sisarusten kokemusten tutkiminen, sisarusten välisen suhteen tutkiminen vankilasta vapautumisen jälkeen ja suuremmalla otoksella sisarusten mahdollisen tuen tarpeen selvittäminen.

LÄHTEET

- Black-Hughes, C. & Stacy, P. D. 2013. Early Childhood Attachment and Its Impact on Later Life Resilience: A Comparison of Resilient and Non-Resilient Female Siblings. *Journal of Evidence-Based Social Work* 10, 410–420.
- Blair, L. 2012. Esikoinen, keskimäinen vai kuopus? Miten syntymäjärjestys ohjaa elämää. Suom. Soro, M. Helsinki: Minerva. Alkuperäinen teos 2011.
- Burns, E. 2015. Selkokieli vankilan arjessa. Päivitetty 22.1.2015. Luettu 19.5.2015. <http://erityisopettaja.fi/selkokieli-vankilan-arjessa>
- Cornelio, L. 2006. A Little Sister Takes on a Big Challenge. *Newsweek* 148 (15).
- Erjava, T. & Kähärä, N. 2011. ”Tekis hirveesti mieli huutaa koko maailmalle että me ollaa iha tavallinen perhe!” Vankien omaisten kokemuksia vankeuden vaikutuksesta perheeseen. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Hellsten, M. 2014. Näkymättömät näkyviksi: Sisaruksen jäävät helposti varjoon, kun perheessä on erityistä tukea tarvitseva lapsi. *Lapsen maailma* 9/2014, 28–30.
- Hirsjärvi, S, Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. 13.–14. painos. Helsinki: Tammi.
- Hyväri, S. 2005. VERTAISTUEN JA AMMATTIAUTTAMISEN MUUTTUVAT SUHTEET. Teoksessa Nylund, M. & Yeung, A. (toim.) *Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus*. Tampere: Vastapaino, 214–236.
- Kangasniemi, A. & Männikkö, M. 2011. ”Missä hän edes on?” Vankien läheisten tiedon tarve vankeusrangaistuksen aikana. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö. Opinnäytetyö.
- Kaulio, P. & Svennevig, H. 2006. Sisaruus – rakkautta, vihaa, kateutta. 2. painos. Helsinki: Minerva.
- Kaurala, M. 2009. Mitä kuuluu vangin läheisille? Sosiaalisen tilanteen kartoitus. Pdf-tiedosto. Luettu 8.4.2015. <http://www.krimi.fi/AINEISTO/RAP/mitakuuluuvanginlaheisille.pdf>
- Kehitysvammaisten Tukiliitto ry, Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö & Väestöliiton Perinnöllisyysklinikka. 2002. Erilainen, samanlainen sisaruus. Opas pitkäaikaissairaana tai vammaisen lapsen sisaruksen tukemiseen. Pdf-tiedosto. Luettu 17.3.2015. http://www.kvfl.fi/media/Julkaisut/Oppaat/sisaruus_opas.pdf
Kriminaalihuollon tukisäätiö.	2015a.	Hankkeet.	Luettu	18.2.2015.
http://www.krits.fi/fin/hankkeet/				
Kriminaalihuollon tukisäätiö.	2015b.	Raportit.	Luettu	29.4.2015.
http://www.krits.fi/fin/julkaisut/raportit/				

- Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2015c. Säätiö. Luettu 28.1.2015.
<http://www.krit.fi/fin/saatio/>
- Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2015d. Säätiön palvelut. Luettu 18.2.2015.
<http://www.krit.fi/fin/palvelut/>
- Leverentz, A. 2007. "I still love her the same". Family Relationships in the Onset and Desistance of Drug Use and Offending. American Sociological Association Annual Meeting, 1–23.
- Mannila, K., Palonen, M. & Åstedt-Kurki, P. 2003. Sisaruus synnynnäisesti sydänvikaisen lapsen ja nuoren perheessä. Tutkiva hoitotyö 3/2014, 4–13.
- Meek, R. 2007. Experiences of Younger Siblings of Young Men in Prison. Children & Society 22, 265–277.
- Nylund, M. 2005. Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa Nylund, M. & Yeung, A. (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 195–213.
- Perttula, M. 2010. Sisarukset hyvässä ja pahassa. Tehy 3/2010, 72–77.
- Portti vapauteen. 2015a. Keskustelu. Luettu 27.3.2015.
<http://www.porttivapauteen.fi/keskustelu>
- Portti vapauteen. 2015b. Tietoa palvelusta. Luettu 28.1.2015.
<http://www.porttivapauteen.fi/yhteystiedot>
- Rikosseuraamuslaitos. 2012. Tapaamiset. Julkaistu 18.7.2012. Luettu 17.3.2015.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fin/index/taytantonpano/yhteydetulkopuolelle/tapaamiset.html>
- Rikosseuraamuslaitos. 2013a. Rikosseuraamuslaitos. Julkaistu 10.5.2013. Luettu 20.3.2015.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fin/index/rikosseuraamuslaitos.html>
- Rikosseuraamuslaitos. 2013b. Vankeus. Julkaistu 31.7.2013. Luettu 4.2.2015.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fin/index/seuraamukset/vankeus.html>
- Rikosseuraamuslaitos. 2013c. Vankilat. Julkaistu 27.9.2013. Luettu 20.3.2015.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fin/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat.html>
- Rikosseuraamuslaitos. 2014. Sakko. Julkaistu 10.11.2014. Luettu 4.2.2015.
<http://rikosseuraamus.fi/fin/index/seuraamukset/sakko.html>
- Rikosseuraamuslaitos. 2015. Tilastot: Vangit. Julkaistu 17.2.2015. Luettu 16.3.2015.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fin/index/rikosseuraamuslaitos/tilastot/vangit.html>
- Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Pdf-tiedosto. Luettu 21.4.2015.
http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Santanen, J. 2013. Poissaolon tarinat: Vankilassa olevien vanhempien ja vanhemman vankeuden kokeneiden lasten kertomaa. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuri-tieteiden yksikkö. Pro gradu -tutkielma.

Sassi, T. 2012. ”Kaksoiselämää sitä eli..” Vankien omaisten kokemuksia tuen tarpeesta ja Vankien omaiset VAO ry:n toiminnasta. Hämeen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Theseus. 2015. Haku: ”vankien omaiset”. Luettu 17.3.2015. https://www.theseus.fi/search?scope=%2F&query=%22vankien+omaiset%22&rpp=10&sort_by=0&order=DESC&submit=Hae

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. painos. Helsinki: Tammi.

Van de Rakt, M., Nieuwbeerta, P. & Apel, R. 2009. Association of Criminal Convictions Between Family Members: Effects of Siblings, Fathers and Mothers. *Criminal Behaviour and Mental Health* 19, 94–108.

Vankeuslaki 23.9.2005/767.

Vankeuslaki 17.6.2011/735.

Vankien Omaiset VAO ry. 2014. Päivä kerrallaan: Opas läheiselle ja rangaistukseen tuomitulle. Pdf-tiedosto. Julkaistu 2012. Päivitetty 2014. Luettu 28.1.2015. http://www.porttivapauteen.fi/filebank/867-Paiva_kerrallaan.pdf

Vankien Omaiset VAO ry. 2015a. Mikä on VAO? Luettu 4.2.2015. <http://www.vankienomaiset.fi/?id=139>

Vankien Omaiset VAO ry. 2015b. Neuvonta-aikoja. Luettu 8.4.2015. <http://www.vankienomaiset.fi/?id=273>

Vankien Omaiset VAO ry. 2015c. Vertaistukiryhmät. Luettu 8.4.2015. <http://www.vankienomaiset.fi/?id=24>

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

I Taustakysymykset

1. Ikäsi
2. Sukupuolesi
3. Sisaruksesi ikä ja sukupuoli

II Vankeustuomion vaikutus

4. Kuvaile omaa elämäntilannettasi silloin, kun sisaruksesi on saanut vankilatuomion (jos tuomioita on useita, niin ensimmäisen vankilatuomion aikaan).
5. Koetko sisaruksesi vankeustuomion vaikuttaneen elämääsi? Jos koet, niin miten?
6. Koetko, että sisaruksesi vankeustuomio on muuttanut vanhempiesi suhtautumista sinuun? Jos koet, niin miten?
7. Kuvaile sinun ja sisaruksesi välejä tällä hetkellä.

III Tuen tarve

8. Koetko tarvinneesi/tarvitsevasi tukea sisaruksesi vankeustuomioon liittyen? Jos koet, niin minkälaista tukea ja keneltä/mistä?
9. Kuvaile saamaasi tukea, jos olet sellaista saanut.

Liite 2. Saatekirje

Opiskelen Tampereen ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa ja valmistun sosionomiksi jouluna 2015. Teen opinnäytetyötä, jossa tavoitteenani on selvittää vankien sisaruksien kokemuksia. Samalla kartoitan sisaruksien mahdollista tuen tarvetta.

Tarvitsen siis sinun apuasi tutkimuksessani. Olen tehnyt kyselylomakkeen, johon voit vastata omin sanoin. Toivon, että vastaat niin laajasti kuin mahdollista.

Vastaamalla annat minulle luvan käyttää vastauksiasi opinnäytetyössäni, kuitenkin niin, ettei sinua tunnisteta. Kukaan muu kuin minä ei näe vastauksiasi. Tuhoan vastaukset opinnäytetyöni valmistuttua.

Lisätietoja saat minulta tai opinnäytetyöni ohjaajalta.

Terveisin

Janita Maijanen

janita.maijanen@soc.tamk.fi

Opinnäytetyön ohjaajan yhteystiedot

Merja Sinkkonen

merja.sinkkonen@tamk.fi